

พุทธบูรณาการการบริหารศาสนศึกษาตามบทบาทของเจ้าอาวาสวัด
THE BUDDHIST INTEGRATION OF MANAGEMENT FOR SASANASUKSA
DIMENSION BY CHIEF OF TEMPLE

นภัทร์ แก้วนาค

Naputr Grewnak

วิทยาลัยการทัพอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ

Air War College

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์), ดร.

Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho (Pornsuttichaipong), Dr.

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

E-mail : Dr.naputr@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงความรู้ และประสบการณ์ โดยมีกระบวนการและการปฏิบัติ ได้อย่างกลมกลืน โดยการนำวิชาหรือศาสตร์ต่าง ๆ เชื่อมโยงกันภายใต้หัวข้อเดียวกัน ให้เกิดการเรียนที่ ลึกซึ้ง สามารถแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาทำงานร่วมกัน หรือ ประสานงานร่วมกันอย่างมีความสุข หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษาของเจ้า อาวาสวัด คือการครองตน การครองคน และ การครองงาน ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ ที่เจ้าอาวาสต้อง ดำเนินการ การศาสนศึกษา คือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกิจการ คณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและ ส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” ฉะนั้นแนวทางการดำเนินงานของพุทธบูรณาการ การบริหารศาสนศึกษา ตามบทบาทของเจ้าอาวาสวัด จะต้องเข้าใจความหมายของการบูรณาการ เพื่อการ ออกแบบระบบบริหารการศาสนศึกษาแนวพุทธ กับหลักการบริหารทั่วไป ผนวกกับหลักการบริหารงาน การศึกษาที่เหมาะสม ที่ผนวกเข้ากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ 1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 3) การศึกษาพระ ปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และ 4) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทเจ้าอาวาสมีความสำคัญอย่างมากที่จะสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาให้กิจการศาสนศึกษามี ความเข้มแข็งมั่นคงอย่างยั่งยืนด้วย คุณธรรมความพร้อมของการเป็นเจ้าอาวาสที่ดี มีความรู้ ความสามารถและเห็นคุณค่าของการศาสนศึกษาในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : พุทธบูรณาการ, การบริหารศาสนศึกษา, เจ้าอาวาสวัด

Abstract

Buddhist integration is a linkage of knowledge and experience through the harmonious process and implementation by combining different subjects or sciences together under the same article to cause profound learning that makes it possible to seek knowledge and understanding from various things that are around to work or cooperate together happily.

The principles of Buddhism that are consistent with the educational administration principles of the abbot of the temple are self-occupying, personnel occupying and job occupying, which are the roles that the abbot must perform. Religious education is the study of the teachings of Buddhism which is one of the most important Buddhist affairs. On a dimension of the powers and duties of the Sangha Supreme Council of Thailand, there is an issue stated that "Controlling and promoting religious education to proceed well." Therefore, the direction of the Buddhist integrated religious administration as the role of the abbot of the temple must understand the meaning of integration for the design of the Buddhist education administration system with general management principles combined with appropriate educational administration principles which is integrated with the administration of the Sangha affairs in the 4 aspects of religious education namely 1) Education of the Buddhist Scriptures in Dharma Department; 2) Education of the Buddhist Scriptures in Pali Department; 3) Education of the Buddhist Scriptures in General Education Department and 4) Education in the Buddhist University. The abbot's role is very important to support, promote and develop religious education to be strong and sustainable through Morals, readiness of being a good pastor and have knowledge, ability and value of religious education in Buddhism.

Keywords : Buddhist Integration, Religious Studies Administration, Abbot of temple

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาสในงานการศึกษาศึกษานับว่าเป็นงานสำคัญมาก ในยุคปัจจุบันและอนาคต เพราะเป็นการจัดการงานการศึกษาในพุทธศาสนาที่ดำรงอยู่มาช้านานและเป็นงานกิจการคณะสงฆ์ที่มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน เข้มแข็งอย่างมั่นคงสืบไป บทความนี้ขออธิบายสาระสำคัญในประเด็น

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักการบริหารงานเชิงพุทธ เพื่อการจัดการงานศาสนศึกษา ในบทบาทของเจ้าอาวาสวัด ตั้งแต่การให้นิยามความหมายของการบูรณาการ แนวคิดการบริหาร การศึกษาแนวพุทธผสานกับหลักการบริหารสากลที่เป็นระบบ POSDC เพื่อการจัดการกิจกรรมคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษาตามบทบาท หน้าที่ของเจ้าอาวาส พร้อมกับนำเสนอหลักธรรมสำคัญของความเป็น เจ้าอาวาสที่เข้มแข็ง ดังนี้

1. ความหมายบูรณาการ

การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ทุกชนิดที่บรรจุอยู่ในแผนของ หลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงในแนวนอนระหว่างหัวข้อและเนื้อหาต่าง ๆ ที่เป็นความรู้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การบูรณาการทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และรู้ ในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการความรู้เป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะในยุคที่มีความรู้ ข้อมูล ข่าวสารมาก จึงเกิดหลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curricula) ซึ่งพยายามสร้างหัวเรื่อง (Themes) ในวิชาต่าง ๆ โดยนำความคิดหลักในวิชามาสัมพันธ์กันและสัมพันธ์กับวิชาอื่นด้วย

1.1 ลักษณะสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ กระบวนการ และการปฏิบัติ
2. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาได้อย่างกลมกลืน
3. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง
4. เป็นการบูรณาการเพื่อจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ
5. เป็นการบูรณาการให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างความคิดรวบยอดของวิชาต่าง ๆ เพื่อ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

1.2 ประโยชน์ของการบูรณาการ

1. เป็นการนำวิชาหรือศาสตร์ต่าง ๆ เชื่อมโยงกันภายใต้หัวข้อเดียวกัน
2. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนที่ลึกซึ้ง และมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริง
3. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะองค์รวม
4. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว
5. เป็นแนวทางที่ช่วยให้ครูได้ทำงานร่วมกัน หรือประสานงานร่วมกันอย่างมีความสุข
6. ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้คิดวิธีการหรือนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้

2. หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

จากการวิเคราะห์บันทึกคำสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่าหลักพุทธธรรมที่ สอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษาด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน รวมทั้งสิ้น 7 หมวด มีหลักพุทธธรรม 21 หลักธรรม มีดังนี้

2.1 หลักการบริหารการศึกษาตามแนว พุทธธรรม ด้านการครองตน เรียงตามลำดับความ สอดคล้อง จำนวน 19 หลักธรรม ได้แก่ โยนิโสมนสิการ ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 ธรรมทำให้งาม 2 ธรรมมี อุปการะมาก 2 กุศลมูล 3 สันโดษ 3 ฆราวาสธรรม 4 พรหมวิหาร 4 อธิษฐานธรรม 4 เบนุจธรรม 5 กัลยาณมิตตตา สุจริต 3 อธิปไตย 3 สังคหวัตถุ 4 พละ 5 กัลยาณมิตรธรรม 7 สปัปฺริสธรรม 7 อริยทรัพย์ 7 และทศพิธราชธรรม 10

2.2 หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารด้านการครองคน เรียงตามลำดับความ สอดคล้อง จำนวน 15 หลักธรรม ได้แก่ ธรรมทำให้งาม 2 ฆราวาสธรรม 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 กัลยาณมิตตตา โยนิโสมนสิการ ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 กุศลมูล 3 สุจริต 3 อธิปไตย 3 สปัปฺริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 อริยทรัพย์ 7 และทศพิธราชธรรม 10

2.3 หลักพุทธธรรม ที่สอดคล้องกับหลักการบริหารด้านการครองงาน เรียงตามลำดับความ สอดคล้อง จำนวน 10 หลักธรรม ได้แก่ โยนิโสมนสิการ ธรรมมีอุปการะมาก 2 อิทธิบาท 4 พละ 5 กัลยาณมิตตตา ธรรมทำให้งาม 2 สุจริต 3 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 และ สปัปฺริสธรรม 7

2.4 หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหาร 3 ด้าน คือ การครองตน การครองคน และการครองงาน เรียงตามลำดับความสอดคล้อง จำนวน 7 หลักธรรม ได้แก่ โยนิโสมนสิการ ธรรมทำให้งาม 2 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตตตา สุจริต 3 และสปัปฺริสธรรม 7

3. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะการบริหารการศึกษา

1. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะภาวะผู้นำ จำนวน 19 หลักธรรม ได้แก่ กัลยาณ มิตตตา ธรรมทำให้งาม 2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 กุศลมูล 3 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 อปริหานิย ธรรม 7 อริยทรัพย์ 7 ทศพิธราชธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 สุจริต 3 พรหมวิหาร 4 อธิษฐานธรรม 4 อิทธิบาท 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 สปัปฺริสธรรม 7 สันโดษ 3 และอธิปไตย 3

2. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะการตัดสินใจ จำนวน 7 หลักธรรม ได้แก่ โยนิโส มนสิการ ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 สุจริต 3 อธิปไตย 3 สปัปฺริสธรรม 7 และ อริยทรัพย์ 7

3. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะการสร้างแรงจูงใจ จำนวน 5 หลักธรรม ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สุจริต 3 กัลยาณมิตตตา อิทธิบาท 4 และกัลยาณมิตรธรรม

4. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะการติดต่อสื่อสาร จำนวน 3 หลักธรรม ได้แก่ กัลยาณมิตตตา ธรรมอันทำให้งาม 2 และพรหมวิหาร 4

5. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับทักษะการบริหารความขัดแย้ง จำนวน 2 หลักธรรม ได้แก่ กัลยาณมิตตตา และอปริหานิยธรรม

4. หลักการบริหารทางพุทธศาสนา

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การเพียรพยายามขัดเกลาจิตใจตน ด้วยการเพิ่มปัญญา วิชา อันเป็นตัวความรู้ให้สามารถบริหารตนได้มากพอสมควร ที่จะเข้าไปมีส่วนในการบริหารคนอื่นจาก คนหนึ่งไปถึงหลาย ๆ คน จนถึงบริหารองค์การต่าง ๆ ที่ถ้ามองในแง่ของความจริงแล้ว การบริหารทุกอย่างต้องเริ่มที่การบริหารตนมาก่อนทั้งนั้น การบริหารองค์การตลอดถึงประเทศชาติ การทำงาน ประสานงาน ร่วมแรงร่วมใจกันในการทำหน้าที่ป้องกัน บำบัด บำรุง รักษาองค์การของคนที่ศึกษา ฝึกหรืออบรมตนมาดีแล้วนั่นเอง การบริหารองค์การจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนเป็นจำนวนมากที่ ฝึกปรือกันมาในด้านต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรมเหมาะสมที่จะทำงานใน ฐานะนั้น ๆ (พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2553) การนำหลักที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเกี่ยวกับการ บริหารงานทุกระดับ ผู้บริหารที่จะให้การบริหารงานสำเร็จลุล่วงได้ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ (พระครูจิระธรรมธัช, 2553)

1. จักขุมา มีปัญญามองไกล ต้องมีความชำนาญในการใช้ความคิด
2. วิตุโร มีการจัดการธุระได้ดี ต้องมีความชำนาญด้านเทคนิค
3. นิสสยสัมปันโน มีการพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ต้องมีความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ เพราะ เป็นหลักธรรมสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานทุก ประเภท ทั้งยังเป็นหลักธรรมนำชีวิตให้ประสบสุขในแนวทางจริยธรรมของพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน สรุปว่า การบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม คือ การดำเนินการของผู้บริหารในการนำหลักธรรมที่ ปรากฏในพุทธวิธี มาสร้างเป็นแรงจูงใจผลักดันให้บุคลากรแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุ จุดมุ่งหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการ พร้อมชักนำโน้มน้าว กระตุ้น สนับสนุน ส่งเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ให้แก่บุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติงานอย่างตั้งใจ เต็มใจ และทุ่มเท เพื่อทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถนำความรู้ และศักยภาพที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด สร้างเป็น แรงผลักดันองค์การให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ดำเนินการไปอย่างรอบคอบ รอบด้าน ซึ่งจะ เป็นด้วยความเพียรพยายามในทางที่ชอบ ความเพียรชอบนั่นเองคือกุศลธรรม และผลจากความเพียร ชอบก็จะสร้างสรรค์พัฒนาการบริหารทุกระดับ ที่อาจสรุปเป็นการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน

5. พรหมวิหารธรรม 4 หลักธรรมสำหรับนักบริหาร

พรหมวิหารธรรม 4 เป็นธรรมสำหรับนักบริหาร นักบริหารที่จะปกครองคนได้ต้องอาศัยธรรม ที่เรียกว่า ธรรมของผู้ใหญ่ คือ มีทั้งความรัก ความสงสาร เอื้ออาทร และทำให้เป็นกลาง นั่นคือ การ ใช้อำนาจหน้าที่หรือใช้พระเดชพระคุณควบคุมการบริหาร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) เป็นหลักธรรมที่นักบริหารทุกคนพึงมี เพราะจะเป็นนักปกครองหรือนักบริหารได้จะต้องมี คุณธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหารธรรม 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

1. เมตตา คือ ความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข นักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนที่ดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะกับลักษณะที่ดีของเขา

2. กรุณา คือ หลักวิธีการของผู้บริหารที่มีจิตใจที่เกื้อกูลต่อผู้ร่วมงาน บุคลากรในองค์กร นักบริหารช่วยเหลือผู้ร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อถึงคราวให้ช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ทอดทิ้งไม่วางเฉย เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ร่วมงานที่สำคัญ กระตุ้นส่งเสริมหลักการ ทำงานได้เป็นอย่างดี เพราะผู้บริหารคอยช่วยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

3. มุทิตา คือ การชื่นชมยินดี เป็นหลักวิธีการของผู้บริหาร เมื่อผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน หรือประสบผลสำเร็จในชีวิต หน้าที่ของผู้บริหาร คือ ร่วมแสดงความยินดี ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น เป็นการสร้างแรงจูงใจที่ดีสำหรับผู้บริหารที่จะสร้างแรงใจ ดึงความสามารถของบุคลากร ผู้ร่วมงาน ให้ออกมาอย่างเต็มความสามารถ

4. อุเบกขา คือ หลักวิธีการของผู้บริหารทุกคน จะต้องมีความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จะต้องตั้งตนเป็นกลาง แล้วใช้ปัญญาพิจารณาอันสมควรแก่เหตุ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นของผู้ร่วมงานหรือบุคลากรในองค์กร ตัดสินอย่างเที่ยงธรรม ผู้บริหารจะต้องสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ร่วมงานทุกคน ให้เกิดความเคารพนับถือ

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2533 : 24-26) ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ 7 ประการ คือ

1) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

2) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

3) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

4) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

5) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

6) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

7) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและ รัดกุม

6. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความ ต่อนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.15 ตรี) และในระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธิตาเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสน ศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) (2540) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนศึกษาว่า คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ 9 ประการ คือ

1. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
2. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
3. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
4. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
5. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
6. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
7. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
8. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
9. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ (2540 : 23) ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะ ทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้าน การศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุปาสก

อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทานการที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหาหนัก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ คือ 1. พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ 2. พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ และ 3. ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ควรปรับประยุกต์ให้เหมาะสมยุคสมัย

7. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะควรแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร
2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) (2540) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษาดุริยางคศิลป์ ศิลปกรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่ยังเด็ก

4. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมหมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

8. ด้านการศาสนศึกษา

การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมานั้นก็เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้พระภิกษุทุกรูปที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะต้องเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพราะต้องสมาทานสิกขา ประพฤติ ปฏิบัติ ส่วนสิกขาทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสำหรับตน คำว่า สิกขา หมายถึง การศึกษา ส่วนสิกขาบท หมายถึงเรื่องที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามพระภิกษุทั้งหลายที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจึงมีฐานะเป็นนักศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยังเป็นพระเสขบุคคล คือบุคคลที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ ผูกฝน อบรมและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นในอดีตจึงมีประเพณีที่เรียกว่า “บวชเรียน” คือบวชแล้วจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นบัณฑิต คือมีปัญญาที่สามารถพึ่งได้ซึ่งประเพณีการบวชเรียนนี้เป็นสิ่งที่ชาวไทยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเหตุนี้ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและการให้ความรู้หรือแสงสว่างทางปัญญาแก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่วัดมีอาจปฏิเสธได้ซึ่งวัดซึ่งวัดเองได้ดำเนินการในส่วนนี้มาเป็นระยะเวลาอันนานจนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับด้วยดีในหมู่ประชาชนชาวไทย แม้ปัจจุบันบทบาททางการศึกษาของวัดจะมีได้เป็นไปอย่างกว้างขวางเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ถึงกระนั้นวัดยังคงไว้ซึ่งสาระและความสำคัญทางการศึกษาอย่างมั่นคงเสมอมา โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการดำเนินการทางการศึกษาแก่บุคลากรในวัดนั้น (คะนิงนิตย และสุบรรณ จันทบุตร, 2545 : 52)

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาล ตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรง พระชนม์อยู่มี 2 ประการ (พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539 : 77) คือ

1. คันถุระ คือ ธุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน
2. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนา เจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด

การศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติ ธรรมและวิชาการต่าง ๆ ทุกวิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การศาสนศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุสงฆ์สามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น ระยะยาว เพราะอย่างน้อยที่สุดควรได้เรียนรู้พอเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากที่พระภิกษุสามเณรนั้นลาสิกขาไปแล้ว เช่น หลักคิหิปฏิบัติ เป็นต้น

ภารกิจของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ต้อง รับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และ การปกครองวัด 4 ฐานะ (พระครูสิริอาภากร อัมภา ,2550 : 21) คือ

1. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
2. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด
3. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ
4. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ใน 4 ฐานะข้างต้นแล้วยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวง โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2539) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การ ชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควร จะกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ซึกซำไม่ ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัด แต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของ ชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่าย โยงใยรวมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายาม

ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำรีเอนจิเนียริง ให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539 : 4)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 37 และมาตรา 37 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ (พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี), 2547 : 84)

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- 1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- 2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- 3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่ง เจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่ง ของมหาเถรสมาคม

ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาส ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สำเร็จไปได้ด้วยดีสมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม

ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาสำหรับพระสังฆาธิการนั้น เรื่องศาสนา เป็นสิ่งที่สำคัญ และต้องเป็นผู้มีความรู้ สมภูมิความรู้ ของผู้นำทางด้านศาสนา ซึ่งมีผู้กล่าวเกี่ยวกับด้านการศาสนศึกษา ไว้หลายท่าน ดังนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย (กรมการศาสนา, 2540 : 13-14)

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึง การศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง แผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตร นักธรรมแบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลี เป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกาและอื่น ๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้ อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสุทธิ โดยแบ่งเป็น 9 ชั้น คือบาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค 1-2 ชั้นประโยค ป.ธ. 3, 4, 5, 6, 7, 8 และ 9 ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. 3 ได้รับการแต่งตั้งคือ เปรียญคือ ทรงตั้งเป็น“พระมหา”“สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค 1-2 ได้รับวุฒิปัตร์ชั้นประโยค ป.ธ. 3-8 ได้รับประกาศนียบัตรและพัทธศ ชั้นประโยค ป.ธ. ได้รับปริญญาบัตรและพัทธศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรมประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตย์เท่ากับพระราชกณะชั้นสามัญ

3. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรรมสังฆหรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้ การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (กรมการศาสนา, 2540 : 13-14)

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะการศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สงฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมากมักจะได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี 2 ประการ คือ

1. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

2. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539 : 77)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าวคณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ 9 ประการ คือ

1. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
2. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
3. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
4. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา
5. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
6. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
7. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
8. เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม
9. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา 37 ว่าเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุ สามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย ดังนี้

1. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
2. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
3. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครู อาจารย์ ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและต่อพระสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหา มาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญของพระสงฆ์

หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสไว้ในอวาสกวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส ดังนี้ (พระราชาธนมนี, 2546 : 14)

คุณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส

1. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมรรยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร
2. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ
3. เป็นผู้ประพฤตขัดเกลา ยินดีในการหลีกเร้น
4. เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะ
5. มีปัญญา ไฉนเงลา (อง.ปญจก. (ไทย) 22/231/373)

ปิยธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก)

1. เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
2. เป็นพหูสูต ทรงสุตะสั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทฎฐิ
3. เป็นผู้มึวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายได้
4. เป็นผู้ได้ฌาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาดี โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก
5. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน (อง.ปญจก. (ไทย) 22/233/375)

โสภณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสงดงาม)

1. เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
2. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทฎฐิ
3. เป็นผู้มึวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายได้
4. เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติเร้าใจให้อาจหาญแกลัวกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมกถา

5. เป็นผู้ได้มาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก (อง.ปญจก. (ไทย) 22/233/375).

พหุการธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุใหม่อุปการะมากแก่อาวาส)

1. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
2. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ ทางตลอดดีด้วยทิวญฺฐิ
3. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง
4. เมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงเธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”
5. เป็นผู้ได้มาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก (อง.ปญจก. (ไทย) 22/234/376).

อนุกรมปธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุอนุเคราะห์คฤหัสถ์)

1. ให้คฤหัสถ์สมาทานอิศิล (ศีล 5 ประการ)
2. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม (อริยสัจ 4)
3. เข้าไปหากคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สติว่า “ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ” และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงเธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”
4. ฉันทโภชนะที่พวกคฤหัสถ์นำมาถวาย จะประณีตหรือไม่ประณีตก็ตามด้วยตนเอง
5. ไม่ทำศรัทธาให้ตกไป (อง.ปญจก. (ไทย) 22/235/377).

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ 1)

1. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
2. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
3. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
4. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส
5. ไม่ทำศรัทธาให้ตกไป (อง.ปญจก. (ไทย) 22/236/378).

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ 2)

1. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน

2. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
3. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อวาสา ไม่หวงแหนอวาสา
4. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล ไม่หวงแหนตระกูล
5. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป (อง.ปญจก. (ไทย) 22/237/379).

ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอวาสาเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ 3)

1. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
2. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
3. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อวาสา
4. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล
5. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ลาภ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/238/380).

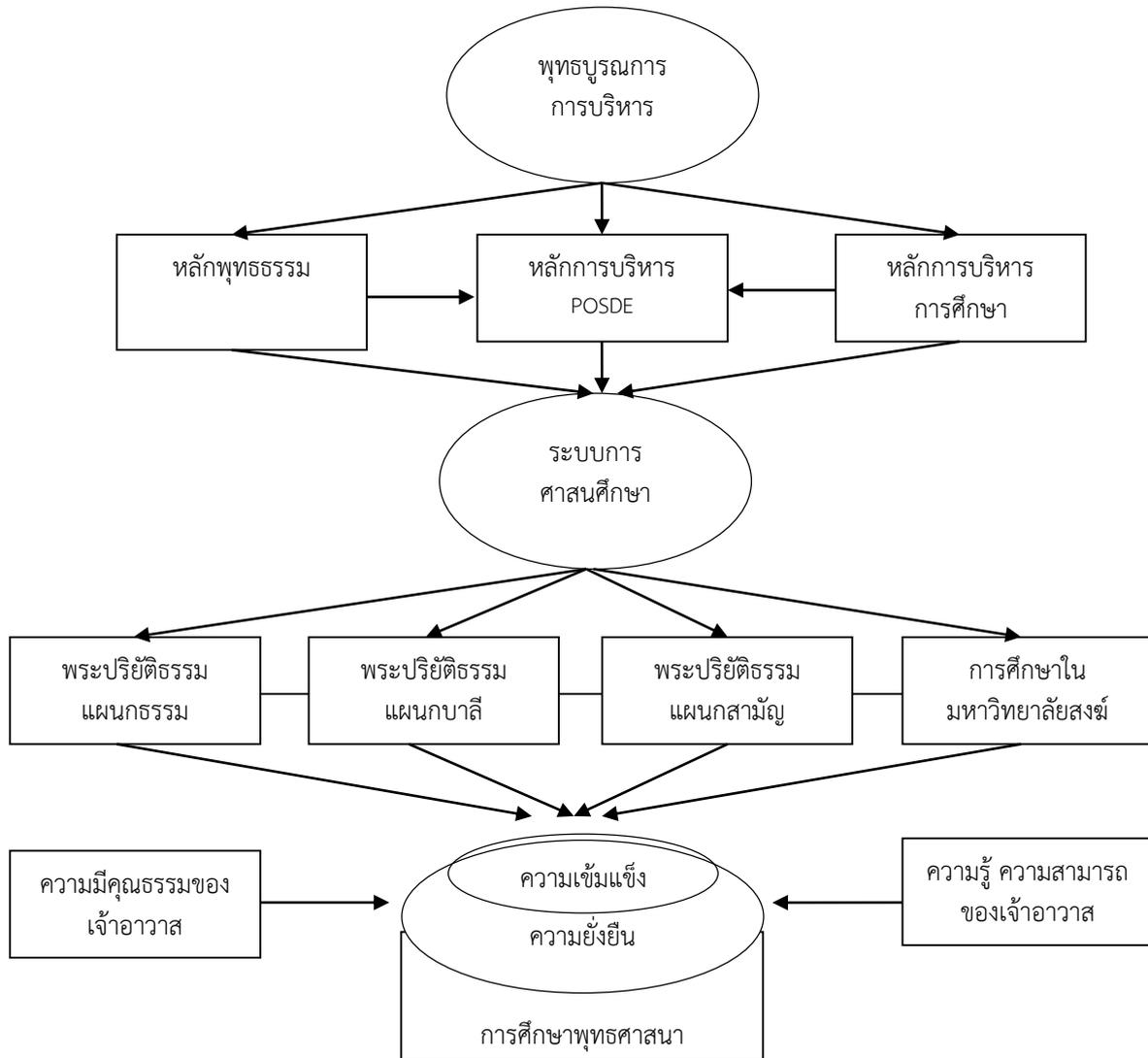
สรุปได้ว่า กิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เป็นหน้าที่หนึ่งของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งต้องรักษา และต้องปฏิบัติให้ครบและสมบูรณ์ เพื่อยังกิจการคณะสงฆ์ใหม่ความเจริญงอกงามและถูกต้อง

บทสรุป

กล่าวได้ว่า แนวทางการดำเนินงานของพุทธบูรณาการการบริหารศาสนศึกษา ตามบทบาทของเจ้าอาวาสวัด จะต้องเข้าใจความหมายของการบูรณาการ เพื่อการออกแบบระบบบริหารการศาสนศึกษาแนวพุทธ กับหลักการบริหารทั่วไปผนวกกับหลักการบริหารงานการศึกษาที่เหมาะสมที่ผนวกเข้ากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษาทั้ง 4 ด้าน

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
3. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทเจ้าอาวาสมีความสำคัญอย่างมากที่จะสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาให้กิจการศาสนศึกษา มีความเข้มแข็งมั่นคงอย่างยั่งยืนด้วย คุณธรรมความพร้อมของการเป็นเจ้าอาวาสที่ดีมีความรู้ความสามารถและเห็นคุณค่าของการศาสนศึกษาในพระพุทธศาสนาตามกรอบความคิด ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงพุทธบูรณาการการบริหารศาสนศึกษาตามบทบาทของเจ้าอาวาสวัด

จากแผนภาพข้างต้นอธิบายได้ว่า การศาสนศึกษาควรมีแนวทางการจัดการที่เป็นระบบ ซึ่งความเป็นเจ้าอาวาสต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถในการบริหาร และมีคุณธรรมจริยธรรม ความพร้อมในการเป็นผู้นำที่พร้อมจะบูรณาการหลักพุทธธรรม หลักการบริหารศาสนกิจ และหลักการบริหาร การศึกษา ให้เป็นชุดความรู้ที่เข้มแข็ง บริหารจัดการงานศาสนศึกษาให้เข้มแข็งมั่นคงอย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

- คะเนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนาสำนักงาน.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2539). *หลักการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูจิตรธรรมธัช (จิรธมโม). (2553). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารในการจัดการวงดนตรีหมอลำเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2561 จาก <https://mlmg9999g.wordpress.com/>.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). (2553). *ยุคธรรมอยู่ที่ไหนใครเห็นบ้าง?*. กรุงเทพมหานคร: แปะสลิบเจ็ด (2545).
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโย). (2540). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). (2547). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.